

כיון שלא הותנה בפירוש ולא אסקו אדעתיהו להוסיף בשביל ששילם בזמן מאוחר כחודש, אין להם לתבוע אלא מה שנפחתו הלידות בחודש זה.

ג. שמן שנעשה בארץ ישראל מקטניות שבאו מחו"ל, אם חייב בתרומות ומעשרות כדין פירות חו"ל שנמרה מלאכתן בארץ

שמן דקטניות ומכל המינים הם רק בדין מי פירות, ולא שייך להחשיב את השמן לגמר מלאכה דקטניות, וכבר נגמר כל המלאכות שהוא כבירה ומרוח בחו"ל, ולא שייך שוב לחייב במעשרות על הבאתן לא"י שנעשו שם שמן.

והנני דורך אוהבך בלו"נ

משה פיינשטיין

סימן יא

בענייני איסור דבחוקותיהם לא תלכו

בע"ה י"ד סיון תשמ"א.

מע"כ ידידי הנכבד הרה"ג מוהר"ר צבי יהודה טייכמאן שליט"א.

א. אם אסור מצד בחוקותיהם לא תלכו, ללכת לתיאטרון ואיצטדיון ספורט בימינו

באלו שנקראו תיאטרון שעושים שם ענייני שחק, וכן איצטדיון, שהם המקומות שמשחקין ספארט, לא שייכי בהו עניין ובחוקותיהם לא תלכו (ויקרא קדושים י"ח י"ג), שהוא דווקא כשהוא חוק להעכו"ם לעשות איזה דבר בעלמא, אף כשאין זה מחוקי הע"ז שלהם, אבל עכ"פ הם ענייני חוקים שהנהיגו בניניהם - לא רק דברים של פריצות אלא אף דברים בעלמא - שלא ידוע טעם, כדאיחא ברמ"א יו"ד סימן קע"ח סעיף א'. ואין כוונת הרמ"א במש"כ או בדבר שנהגו למנהג ולחוק ואין טעם בדבר דאיכא למיחש ביה משום דרכי האמורי ושיש בו שמץ ע"ז מאבותיהם, שהוא ספק, אלא שהוא בדין ודאי. דמאחר דאין טעם נגלה ומובן, יש לנו לתלות שהוא עניין מחוקי עבודה זרה. אבל כשאיכא טעם למה שעושים, כהא דאיצטדיון וכרקום שאיחא בע"ז דף י"ח ע"ב שהוא לליצנות, ליכא בזה משום ע"ז, אף שהוא דבר אסור מצד איסור ליצנות, וכל ההולך שם עובר באיסור מושב לצים ובביטול תורה - לא רק על זמן זה - אלא שגורם לו להיות בטל לגמרי מתורה כמפורש שם. וכ"ש בתיאטרון הנמצא כעת במדינתנו, וכן האיצטדיון של משחקי ספארט, ואף במדינות אחרות, דעושים זה סתם אינשי מהנכרים שבעיר

הם לפי תשלום שנעשה בסוף, אלא שהמשכיר נתן ריבית לשוכר החייב לו כדי שיקדים את התשלום לפני מועד חובת הפירעון - מותר. מה שאין כן במכר שחויב הפירעון הוא מייד, והקונה החייב משלם ריבית למוכר המלווה כדי שיאריך לו את מועד חיוב הפירעון. ואין נפקא מינה בין הזכיר לו סכום אחד, או שהזכיר לו שני סכומים וביד הלוקח לברור לו איזה שירצה). ובהאי עובדא כיון דללוקחים שאינם קבועים, אף כשמשלמין במעות מזומן תיכף אין נותנים להם הנחה, שא"כ נמצא ששיווי ודמי החפץ הוא כהיוקר אף במעות מזומן - אלא שלהקבועים שרוצים להנותם נותנים להם הנחה. אבל זהו כשליכא חילוק לענין עצם המכירה בין לוקחין קבועין לאינן קבועים, דלכולם הוי מתיר אחד - שהיא המחיר הגבוה אבל כשאיכא חילוק בין קבועין לאינן קבועים לענין המחיר, ואיכא עוד חילוק בקבועין גופיהו - דכשמשלמין במעות מזומן נותנין להם הנחה, יש לאסור ליקח בהקפה ולשלם ביותר. משום דעיקר המקח בסתמא הוא כמו שמוכרין במזומן.

וכ"ש כשהוא נמכר במחיר שווה לכל מי שרוצה ליקח, ואיכא חילוק לכולן - דבנמכר במזומן נותנים הנחה ובהקפה אין נותנים הנחה, הוי נמי עיקר המקח הוא כמו שמוכרין במזומן כמחיר הוול, ואיכא איסור ריבית כשמשלמין ביוקר בהקפה.

ג. אם יש איסור בהצמדת הסכום למי שפיגר בתשלום דמי חבר בקופת חולים או באיזה אירגון

ובדבר תשלומי חבר באיזה דבר, כגון בבית הכנסת ולקופת חולים, שמצד היקרות וגם מצד מטבעות הלידות מעלין כמעט בכל חודש, שאם אירע לאחד שלא היה יכול לשלם באיזה חודש - תובעין שישלם בחודש שאחריו פעמיים כפי שנקבע התשלומין בחודש השני, שהוא ביוקר, אם יש בזה איסור ריבית. הנה לבד שיש לדון מחמת שהוא עניין קהל, דלצורך ביהכ"נ וקופת חולים הוא, וגם אין זה ענין הלואאה אלא מה שלא נתן דמי החבר בזמנו ששייך גם שיתנו החברה דמי שאינו משלם בזמנו יקנס באיזה יתרון, וגם שאין להם בעלים עיין בדג"מ סימן ק"ס סעיף י"ח (אם מותר להלוות מעות של תלמוד תורה וכדצא בו - שאין לממן זה בעלים ידועים - בריבית קצוצה. וכתב לעיין בשו"ת הרשב"א סימן תרס"ט. ושם איתא דאפשר היה לדון ולהתיר כיון שאין הרבית בא מלווה למלווה, שאין לממן זה בעלים ידועים. אלא שאין לעשות כן פן יפרצו גדר בזה במקום אחר), הנה הלידות לא שייך שיהיה להם דין מטבע, דדאי הוול שלהם רק בהלידות ולא ביוקר הפידות (ועי' לעיל חלק אורח חיים סימן מ"ד אות ג' מה שביאר בזה). ולכן על מה שמבקשים יתרון מצד שהוולו הלידות לא שייך כלל לריבית. ואם מבקשים יותר ממה שהוולו, אף שאיכא טעמים גדולים להתיר - מצד שהם מעות ביהכ"נ או קופת חולים, מ"מ

לאכילה. וכמו כן כל הנאה שבעולם, לא שייך שתיאסר כשביל שעכ"ם עשו זה לחוק.

וממילא גם הישיבה בגילוי הראש, שידוע לכל שאף הנכרים שלא שייכי לאמונת הנוצרים, ואף אלו שאין מאמינים בשום דבר, יושבים בכתייהם והולכין בחוצות כימות החמה בראש מגולה משום שכן נחא להו להנאת גופן, לא שייך לאסור זה משום הלאו דבחוקותיהם לא תלכו, אף להט"ז שכתב בסימן ח' ס"ק ג' שמאחר שהנכרים עושים כן תמיד שתכף שיושבים פורקים הכובע מראשם הויא ישיבה בגילוי הראש איסור דבחוקותיהם. ועיין בכאור הלכה סוף סימן כ', דכתב דאין להחמיר במפלה ראשו, אחר דחשש דבחוקותיהם לא שייך לדחיה לכו"ע כי הרי רואין שעושה זה רק לטובת עצמו. ואין לך ידיעה ברורה מזה שידועין שכל אנשי אמעריקא וכן מדינות יורפא הולכין ויושבין כהבתים וכמשרדים (אפיסעס) בראש מגולה, שהוא רק להנאתם ולא כשביל איזה אמונה באיזה ע"ו. ורק כימות הט"ז ואחריו אולי קרוב לזמננו, ברוסלאנד ובפולין, היו פשוטי העם דעכ"ם ג"כ הולכין בעצם מלובשין גם ככובע כשהיו הולכין מהבית לחוצות, שא"כ לא היתה פשיטתן הכובע כשבאין הביתה, והעיקר כשיושבין לאכול, כשביל החום, אלא כשביל החוק שעליהם. אבל עתה שאין לובשין כלל כובע, הרי גילוי הראש הוא רק כשביל החום. וכל הנכרים, אף שאין מאמינים באמונת הנוצרים, אין לובשין כלל כובע, וממילא ליכא אף להט"ז האיסור דבחוקותיהם לא תלכו. ונמצא שאיסור ממש ליכא במדינותינו בזמן הזה. ולכן אם א"א להשיג משרה לפרנסתו אם ילך מכוסה ראשו, רשאי לקבל משרה זו. ואין חלוק ככוונת ההנהלה, מאחר שליכא איסור ממש. אבל כמדומני שאם ילך ככובע לא איכפת להו, ורק בכיפה שקורין יארמילקא הם מקפידין, וא"כ הא יכול לילך ככובעו הרגילה שחולך בחוצות ולביהכ"נ. ואם חס לו הרבה יכול לפשוט שם במשרד שעובד מלאכתו, וכשצריך לילך ילבש כובעו הרגילה. ועיין עוד בזה באגרות משה אורח חיים ה"א סימן א' בסופו, ד"ה ובסתירת דברי המג"א, ושם בסימן צ"ג ד"ה ובדבר אם מותר לקבל עבודה ובס"י צ"ה שאסור לגלות ראשו כדי ללכת לטיאטר ומאזויס, וא"ח ח"ד סימן ב' ד"ה אבל שיטת הט"ז, ושם סימן מ' סעף י"ד לגבי תפילה בגילוי ראש, שכ' שבתפילה הוא כודאי חוק העכ"ם.

ד. אם אסור מצד בחוקותיהם לא תלכו, להשתתף בפעודת יום ההודייה שעושים בארצות הברית

וכדבר השתתפות כמי שמחשיבים יום ההודייה (טיינגסדזינג) כעין חג לעשות בו סעודה. הנה לכאורה מכיוון שבספרי דתם לא הוזכר יום זה לחג, וגם לא שיתחייבו בסעודה, וכיוון שהוא יום זכר לאנשי המדינה,

שלא שייכי כלל לעניני ע"ו. וכמדומני שהכומרים דאמונת הנוצרים, שהיא עתה אמונת רוב אוה"ע, נמי לא נחא להו עניני תיאטראן ואיצטדיון. וגם לא נחא בזה לאנשי אמונת המוחמדים שהוא אמונת מדינות טערקיי וכל מדינות ערב. שא"כ רוב המדינות שבהן נמצאים תיאטריאות ואיצטדיאות לא שייכי כלל לאמונתם, שוודאי לא שייכי להלאו דבחוקותיהם לא תלכו, אלא הם מאיסור ליצנות וביטול תורה. וגם עוד איסור גדול יש דמגרי יצה"ר של עריות בנפשיה דרוכב הם דברי ניכול פה והסתה לעריות.

ב. בדברי הרמב"ם דלא יבנה מקומות כבניין היכלות של עכו"ם כדי שיכנסו בהן רבים

והא דכתב הרמב"ם פ"א מהלכות ע"ו ה"א בסופו, ולא יבנה מקומות כבנין היכלות של עכו"ם כדי שיכנסו בהן רבים כמו שהן עושין, עדיין לא מוכן כוונתו. ומש"כ ככ"מ דהיינו לומר שלא יעשה כתבנית אותן היכלות, לא שייך להא דמסיק כדי שיכנסו בהן רבים. ואיזה חסרון הוא לבנות בית כנסת גדול שיכנסו בו כל בני העיר אם אפשר. ואדרבה איכא חיוב על בני העיר שיכנסו ביהכ"נ שיוכלו כל בני העיר ליכנס שם להתפלל יחד ברוב עם כשאפשר להו, דהוא כשבתות וי"ט. וגם לענין הגובה מפורש בפ"א מתפילה ה"ב שצריך להגביה אותה עד שתהא גבוהה מכל חצרות העיר. וא"כ אף שליכא חיוב זה לענין הגודל, מ"מ כאורך ורוחב נמי אין לצמצם ויש להצריך לבנות בריוות. וכש"ע סימן קע"ח סעיף א' סתם הש"ע, שהעתיק רק לשון הרמב"ם, והט"ז הביא ספקת הראב"ד בשני פירושו, ופ"ה השני הוא שלא יעשה סימן לקבץ בו הרבים כדרך שהם עושים - אולי הוא כמו שהעכ"ם במדינותינו עושים פעמונים שזה ודאי פשוט שאסור, ופ"ה ראשון שלא יעשה צורות כמו שהם עושים - אם כוונתו לצורת אדם ודאי אסור אף בכתי הדירות, ואם כוונתו לאסור לצייר אף צורות של פרחים ובע"ח, הוא חדוש גדול שלא הוזכר. ואולי אין הכוונה ברמב"ם ובש"ע על בתי כנסיות ובתי מדרשות, אלא לבניית מקומות ליקהל שם רבים לעניני הרשות דצרכי העיר, וג"כ אין בזה טעם לאסור. וצ"ע כוונת הרמב"ם והש"ע.

ג. אם אסור מצד בחוקותיהם לא תלכו לישב בגילוי הראש גם כימינו

והנה פשוט לע"ד דאף מה שהוא ודאי נחשב חוק העכ"ם, אם הוא דבר שחזינן שעושין כן כולי עלמא דנכרים, גם אלה שלא שייכי כלל לאמונתם ולחוקותיהם, מטעם שכן יותר נחא לעלמא להנאתם, כבר ליכא על זה איסור דבחוקותיהם לא תלכו. וגם פשוט שאם יעשו עכו"ם חוק לע"ו שלהם לאכול איזה מין מדברים הטובים והראויים לאכילה - שלא יאסר אותו המין

סימן יב

ביאור המסקנה בתשובות בענין סעודה שעושים ביום ההודייה דארצות הברית

בע"ה א' דר"ח תמוז תשמ"א.

מע"כ נכדי היקר והחביב לי עד למאד הרה"ג מוהר"ד מרדכי טענדלער שליט"א שלום וברכה לעולם.

הנה ענין יום ההודייה דארצות הברית (טענקס-גיווינג), שזה לא כבר בחודש אייר

שנה זו כתבתי (לעיל חלק אורח חיים סימן כ' אות ו') שלעשות שמחה וסעודה לכבוד היום דטענקס-גיווינג יש לאסור מדינא, אף שליכא בזה חשש איסור יום אידיהן, דהא אינו מימי אידיהן שבדו הכומרים, אבל איכא בזה האיסור לאו דובחוקותיהם לא תלכו (ויקרא קדושים י"ח י"ג). ובזמן קצור בתשובה אחרת לחכם אחד (לעיל סימן י"א אות ד'), כתבתי שבעצם לא מצינו בזה איסור לאו, לא בעשיית שמחה בסעודה ולא באכילת תרנגול ההודו (אינדיק). אבל ודאי אסור לקבוע זה לחובה ולמצווה, אלא לשמחת הרשות בפעם זה ובאופן ארעי, בזה יוכל גם בשנה האחרת לעשות כן. ואני מסיק דמ"מ אסור לע"ד לעשות יום קבוע בשנה לחוג זה. ואף בהא דינאי המלך שעשה שמחה וסעודה בכיבוש מלחמה בכוחלית שבמדבר בקידושין דף ס"ו ע"א, היה זה רק בשנה ההיא דכיש ולא בשנים אחרות. וגם כתבתי שיש בזה משום בל תוסיף, לרמב"ן בפירושו עה"ת פ' ואתחנן (ד' ב') על קרא דלא תוסיפו, ולא הזכרתי שבטענקס-גיווינג איכא איסור דבוחקותיהם לא תלכו.

הנה מה שעמדת על הסתירה לענין הלאו דובחוקותיהם לא תלכו, וגם מה שהקשית דלהרמ"א יו"ד סימן קע"ח סעיף א' ליכא בכעין זה הלאו. וכוננתך בהא שאיכא טעם בדבר, שהרמ"א כתב שדבר שנהגו לחוק ואין טעם בדבר איכא למיחש ביה משום דרכי האמורי ושיש בו שמץ ע"ז. אבל ברור שאין כוונת הרמ"א שאין בו טעם כלל, שודאי הוא הדין אף אם יש טעם אבל אינו טעם שכדאי לחדש בשביל זה איזה מעשים לעשות, שא"כ זה שעושים איזה דבר לקביעות בשביל זה הוא דרכי האמורי. ואין כוונת הרמ"א דאיכא למיחש ביה שמא אין עושין זה בשביל הטעם מאחר שאינו חשוב - אלא משום דיש להם טעם אחר שאינו ידוע לנו שהוא מענייני כשפים שהן דרכי האמורי, אלא כהנהגת דלקבוע עשיית מעשים בשביל דבר שאינו חשוב לידע ולזכור זה - הוא עצמו דרכי האמורי. וזה איכא בעשיית יום שמחה למעשה זו - שאכלו אותן האנשים בבואן למדינה זו ואירע שלא היה להם איזה זמן מה

שהוא ג"כ שמח בהמדינה שבא לגור לכאן עתה או מכבר, לא מצינו בזה איסור לאו בעשיית שמחה בסעודה, ולא באכילת תרנגול ההודו (אינדיק). וכדמצינו כה"ג בקידושין דף ס"ו ע"א שינאי המלך עשה שמחה בכבישה דמלחמה בכוחלית שבמדבר ואכלו שם ירקות לזכר. אבל ודאי אסור לקבוע זה לחובה ולמצווה, אלא לשמחת הרשות עתה. ובאופן זה בלא קביעות חובה ומצווה יוכל גם לשנה האחרת ג"כ לשמוח ולעשות בו סעודה (ועי' עה"ת בזה להלן סימן י"ב).

אבל אני סובר דמ"מ אסור לעשות יום קבוע בשנה לחוג זה, ורק בשנה ההוא שכבש ינאי המלך, בזה עשה השמחה ולא לקביעות, ויש בה גם משום בל תוסיף, עיין מגילה דף ז' ע"א ורמב"ן בפירושו על התורה דברים על פסוק לא תוסיפו (דברים ד' ב'). ואף שיש לדון לענין הלאו, מ"מ איסור ודאי הוא זה.

ה. איך לנהוג הלכה למעשה בענין שטיחת עשבים בבית הכנסת בשבועות

בדבר שטיחת עשבים והעמדת אילנות בחג השבועות, שהגר"א (הוכא בחיי אדם כלל קל"א סימן י"ג) אסר מאחר שעושין העכו"ם בחג שלהם סמוך לשבועות, וטעם מהרש"מ (בדעת תורה, שכתב שכל דבר שיש לו טעם אין בו איסור דובחוקותיהם, וא"כ כיוון שאנו עושים לזכר שנידונים בו על פירות האילן מותר. ועוד שהגויים מעמידים האילנות בחג שלהם גם בחוץ, ואנחנו עושים כן רק בפנים) אינו כלום כדכתב כתר"ה. ועיין בעה"ש שג"כ כתב שבדורות שלנו ביטלו, כוונתו להגר"א שנתקבלו דבריו.

ו. ביאור מה שכתב רבנו הלל שלא יספר לשון צחות בחכמתם של אומות

והנה בפירוש דברי רבנו הלל על תורת כהנים, (אחרי מות פרק י"ג ה' ד"ה ובחוקותיהם לא תלכו) שאיתא שם רבי יהודה בן בתירא אומר שלא תחזור ושלא תגדל ציצית ושלא תספור קומי שפה, ופירש רבנו הלל - ושלא תספור קומי שפה - היינו שלא יספר לשון צחות בחכמתם של אומות, יש לבאר שבכל לשון איתא לשון פשוט שמדברין בו כל העם, ולשון צחות בחכמה שבו מדברין השרים. ומצינו בגמ' כה"ג בלשון יוונית שיש לה חשיבות גדולה שהיה מותר לכתוב בו ספרים, כדאיתא במגילה דף ח' ע"ב, ואיכא לשון שנקרא חכמת יוונית שאסרוהו רבנן, כדאיתא בב"ק דף פ"ב ע"ב (ועי' פיהמ"ש לרמב"ם שלהי סוטה, ד"ה יוונית). ומפרש ר' הלל דהלשון שהוא לשון הצחות בחכמתם, שאיכא זה גם בכל לשון, אסור. ואסרי לא רק לשון דחכמת יוונית, אלא דכל לשון. ואסמכוהו אקרא, כהרבה דברים שאיתא בספרא והוא רק אסמכתא.

והנני ידיו מוקירו,

משה פיינשטיין